

Wolontariat osób starszych w UE

Streszczenie

Wprowadzenie

W kontekście trwającego Europejskiego Roku Wolontariatu niniejsze sprawozdanie podejmuje stosunkowo zaniedbany temat wolontariatu osób starszych w Europie. Powszechnie jest myślenie o osobach starszych jako beneficjentach wolontariatu. Natomiast znacznie mniej uwagi poświęca się ich działalności w charakterze wolontariuszy.

Niniejsze badanie opiera się na 30 studiach przypadku dotyczących wolontariatu osób starszych z 11 państw członkowskich UE: Danii, Finlandii, Francji, Holandii, Niemiec, Litwy, Łotwy, Polski, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch. Badanie koncentruje się na tych inicjatywach, które są podejmowane głównie na poziomie lokalnym i w które z powodzeniem angażowane są osoby starsze, zwłaszcza w dużym stopniu zagrożone wykluczeniem społecznym, w charakterze wolontariuszy. Jak wynika z badania i praktyki, wolontariat w podeszłym wieku może być narzędziem promowania włączenia społecznego osób starszych i poprawy jakości życia wszystkich pokoleń.

Kontekst polityki

Populacja osób, które osiągnęły wiek emerytalny, jest oczywiście duża (i nadal zwiększa się), ale także zróżnicowana pod względem warunków ekonomicznych, społecznych i zdrowotnych. Te zróżnicowane warunki i doświadczenia wpływają na możliwości i preferencje dotyczące udziału w działaniach wolontariackich. Jednym z powodów niższych wskaźników aktywności wolontariackiej są złe warunki życia niektórych grup osób, które często muszą sobie radzić nie tylko z niskim dochodem, ale również z niepełnosprawnością fizyczną. Ważne jest zatem, aby wzmocnić szerszej zakrojone strategie, takie jak krajowa polityka zdrowotna i polityka w zakresie dochodów, których celem jest ogólna poprawa warunków życia osób starszych. Rzadko opracowywane są programy ukierunkowane specjalnie na angażowanie osób starszych w wolontariat. Ponadto organizacje, w których przeprowadzono studium przypadku, przypisują różną wagę kwestii włączenia społecznego poprzez wolontariat.

Kluczowe ustalenia

Studia przypadku ilustrują różne warianty angażowania osób starszych w wolontariat. Podstawowym warunkiem koniecznym jest jednak odkrycie i rozwijanie ukrytego potencjału tych osób w zakresie wolontariatu. I to zarówno na poziomie polityki, jak i na poziomie praktycznym. Zakres działań wolontariackich podejmowanych przez osoby starsze jest zdumiewający i zdecydowanie wykracza poza tradycyjne zagadnienia związane z wiekiem, takie jak wsparcie niedołączonych lub chorych osób starszych. W badaniu zwrócono uwagę na różne środki niezbędne do promowania społecznej i kulturalnej integracji grup ludności zagrożonych wykluczeniem społecznym. Badanie wykazuje również wpływ na relacje w obrębie pokolenia oraz na solidarność międzypokoleniową we wspólnocie.

Rekrutacja osób starszych w charakterze wolontariuszy (w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym) często wymaga pewnego wysiłku. Zidentyfikowano jednak kilka czynników ułatwiających zaangażowanie tych osób. Poza pewnym finansowaniem istotne są strategie rekrutacji i zatrzymania w wolontariacie dopasowane do potrzeb tej grupy. Niemniej włączenie społeczne osób starszych poprzez wolontariat stało się nowym wyzwaniem. W dalszym ciągu występuje powszechny brak świadomości politycznej potencjału osób starszych.

Do sukcesu w zakresie rekrutacji do wolontariatu i utrzymania w wolontariacie osób starszych przyczyniają się następujące elementy (często występujące w połączeniu ze sobą):

- kompleksowe podejścia medialne, informacyjne i zorientowane na podnoszenie świadomości są „klasycznymi” sposobami angażowania osób starszych jako wolontariuszy. Ponadto pomocne jest kultywowanie i utrzymywanie relacji z określonymi grupami, takimi jak wspólnoty religijne i etniczne oraz ośrodki kultury;

- niewielka część inicjatyw nie ma służyć bezpośrednio zachęcaniu osób starszych do wolontariatu; ich zaangażowanie jest niejako „skutkiem ubocznym”. W rzeczywistości celem niektórych środków jest ogólna promocja aktywnego i świadomego starzenia się. Zachęca się osoby starsze z różnych warstw społecznych, aby zastanowiły się nad swoimi oczekiwaniami dotyczącymi różnych aspektów starzenia się, rozmawiały o tym ze sobą i wspierały się nawzajem;
- w dotarciu do tych osób starszych, które nie zostały jeszcze zaangażowane, mogłaby pomóc osoba kontrolująca (ang. *gatekeeper*). Osoba kontrolująca zazwyczaj w pewnym stopniu bierze już udział w inicjatywie, a tym samym zmniejsza lukę między inicjatywą a potencjalnymi wolontariuszami, na przykład zapraszając członków rodziny, przyjaciół i sąsiadów do zaangażowania się w inicjatywę;
- kursy przygotowawcze mogą promować rozpoznawanie i świadomość kompetencji, ponieważ mogą pomóc osobom starszym w postrzeganiu ich własnych doświadczeń życiowych i umiejętności jako wartości istotnych z punktu widzenia wolontariatu. Takie kursy mogą również umożliwić przeszkolenie się po krytycznym wydarzeniu życiowym;
- ważnym warunkiem koniecznym dla czerpania radości z pracy wolontariackiej jest podejmowanie przez wolontariuszy tylko takich zadań, które są w stanie wykonać. W przypadku wielu inicjatyw umożliwia to ocena umiejętności wolontariuszy i proponowanie specjalnych kursów szkoleniowych;
- szacunek i uznanie są niezwykle istotnymi czynnikami dla zatrzymania wolontariuszy. Przyznawanie nagród wolontariuszom i organizacjom wolontariackim może być skutecznym sposobem wyrażenia wdzięczności;
- jeżeli organizacja zapewnia wolontariuszom elastyczność, doceniają oni możliwość decydowania o stopniu swojego zaangażowania. Dotyczy to na przykład częstotliwości i okresu uczestnictwa w pracy wolontariackiej, co może być istotne dla nowego pokolenia wolontariuszy w podeszłym wieku;
- kluczową rolę w zatrzymaniu wolontariuszy może odgrywać zapewnienie ubezpieczenia oraz zwrotu wydatków.

Można wskazać wiele pozytywnych skutków wolontariatu dla osób starszych, na przykład lepsze samopoczucie i poprawa samooceny. Skutki te można wyjaśnić na podstawie często zgłaszanej przez wolontariuszy satysfakcji z możliwości

realizowania zadań, które są istotne i dają poczucie spełnienia poza pracą zarobkową i obowiązkami rodzinnymi. Osoby w podeszłym wieku będące wolontariuszami starzeją się aktywnie pomimo własnej sytuacji, problemów i zagrożeń.

Wskazówki dotyczące polityki

Zaangażowanie w wolontariat osób w podeszłym wieku nie zastąpi usług świadczonych przez formalne organizacje socjalne, kulturowe i inne rodzaje służb zorganizowanych. Wręcz przeciwnie – studia przypadku pokazują pozytywne i dodatkowe skutki zaangażowania się w wolontariat, które są znane z innych badań. Profesjonalne wsparcie pracowników za wynagrodzeniem również może być postrzegane jako jeden z najważniejszych czynników wpływających na efektywność i stabilność wolontariatu.

Jak dotąd partnerzy społeczni są stosunkowo bierni we wspieraniu zaangażowania w wolontariat. Istnieje kilka przykładów zakładowej polityki emerytalnej i planowania, które obejmują przygotowanie do wolontariatu po przejściu na emeryturę. Można jednak zachęcać do zaangażowania się na rzecz wspólnoty i często rozwija się ono w trakcie życia zawodowego osoby. Udział w wolontariacie na późniejszym etapie życia jest bardziej prawdopodobny, jeżeli osoby miały już takie doświadczenia, dlatego też należy dążyć do promowania bardziej systematycznego udziału w wolontariacie w okresie aktywności zawodowej.

Ukierunkowane strategie na wszystkich poziomach są niezbędne do zapewnienia właściwych ram włączenia osób starszych w wolontariat. Powinny one obejmować tworzenie sieci odpowiednich zainteresowanych stron na różnych poziomach, aby zapewnić wymianę doświadczeń i informacji. W tym kontekście, jak również w odniesieniu do ogólnego wsparcia inicjatyw i organizacji na poziomie lokalnym, władze lokalne mają szczególne znaczenie.

Krajowe programy promocji i wspierające przepisy prawne są przydatne i mogą stymulować działanie. Bez bezpośredniego wsparcia lokalnego, głównie ze strony władz lokalnych, są one jednak nieskuteczne. Połączenie strategii jest najbardziej efektywne zarówno w przypadku instrumentów (finansowanie, infrastruktura, wsparcie ze strony profesjonalnych pracowników), jak i programów. Niemniej konieczne są jasne normy i środki wsparcia, w szczególności w zakresie opracowywania inicjatyw skierowanych do grup wykluczonych społecznie. Konieczna jest przede wszystkim kultura dostrzegania wartości wolontariatu osób starszych na poziomie lokalnym, krajowym i unijnym.

Dalsze informacje

Sprawozdanie pt. „Wolontariat osób starszych w UE” jest dostępne na stronie <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1134.htm>

Teresa Renehan, urzędnik ds. informacji,
ter@eurofound.europa.eu